

Васильчук М. М.,
*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри філології
Коломийського навчально-наукового інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

ГІРСЬКИЙ КОЛОРИТ У НАРИСІ ДОКІЇ ГУМЕННОЇ «ГУЦУЛЬСЬКИЙ ПАРИЖ» (1944)

Нарис «Гуцульський Париж» увійшов до збірки Докії Гуменної «Чотири сонця. Оповідання й новели» (1969) [2]. Збірку склали двадцять художніх текстів письменниці, написаних у діапазоні від 1928 до 1946 р. У передмові «До читача» (не підписаній, але її можна трактувати як авторську) зазначено, що збірка «охоплює час одного людського життя та кількох епох, що це одне людське життя мусіло в собі вмістити» [2, с. 5].

Однією з таких епох була Друга світова війна. Впродовж 1943–1944 рр. Докія Гуменна перебувала у Львові [4, с. 29]. Письменниці скористалася нагодою пізнати гірський край: «побувала у Коломій, Жабйому і Ворохті, де познайомилася з О. Ольжичем» [5, с. 121].

Результатом подорожі Карпатами став нарис, оприлюднений одразу ж після поїздки в гори: «Відвідала Гуцульщину, написала нарис "Гуцульський Париж" (журн. "Дорога", №№ 3, 4–5 за 1944 р.), де розповідає про тодішнє Жаб'є та його мешканців» [4, с. 29]. Журнал «Дорога», орієнтований на національно свідому молодь, виходив у Львові наприкінці 1930-х рр., а під час війни був відновлений краківським Українським Видавництвом і виходив у Львові 1942–1944 рр. Часопис «присвячував головну увагу природознавству, краєзнавству, спортові [...], пропагував пластове виховання» [3, с. 582].

Докія Гуменна належить до авторів, які Гуцульщину пізнавали через короткотривале знайомство (одна неповна доба). Природно, що таким авторам впадали у вічі найхарактерніші риси.

Спробуємо розібратися, що побачила у горах Докія Гуменна і яке художнє відображення побачене знайшло у нарисі «Гуцульський Париж».

У назві твору авторка скористалася поширеним у польській та українській літературі й публіцистиці співвіднесенням населеного пункту з французькою столицею, яке від частого використання стало звичайним штампом. Жанрово текст підпадає під класифікацію нарису

в журналістиці: «Художньо-публіцистичний твір, що належить до аналітичної групи журналістських жанрів. Характеризується високим рівнем типізації і великою силою документальності. Ґрунтується як правило на фактичній основі. Герої нарису – живі люди, з якими автор мав тісні контакти, вів розмови, розпитував про їх справи» [1, с. 138]. Однак, це більший за обсягом текст від традиційних нарисів. Він займає у книжці обсяг чотирнадцять сторінок і структурований на вісім епізодів, кожен з яких має нумерацію. Крім того, через високий рівень художнього осмислення побаченого помітно, що текст написано не журналістом, а письменником. І лише обставини (короткотривале перебування і відсутність можливості довше вивчати Гуцульщину) спричинили до вибору цього жанру.

Текст наповнений конкретикою і точністю: у Жаб'є (тепер – с-ще Верховина Івано-Франківської області) авторка приїхала автомобілем. «Це було в кінці жовтня» [2, с. 210] – уточнює Гуменна. Оскільки під нарисом стоїть дата «1944», а Львів уже наприкінці липня 1944 р. було зайнято радянськими військами, то подорож у Карпати відбулася 1943 р.

Поїздка у гори припала на погідну осінь, що вплинуло на сприйняття Докією Гуменною Карпат. Можемо про це судити з опису природи: «Дерева ще не втратили своєї одежі, на прощання з літом вони роззолотилися, розчервонілися. Суворі смереківі ліси на карпатських не стрімких і м'яко оконтурених горах перемішалися з пурпуром і золотом. Ясна погода навіть не завуальювала прозоро-блакитним димком далеких гірських зградищ» [2, с. 210].

Звісно ж, Гуменна була готова до сприйняття Гуцульщини (передусім через художню літературу). Вона в тексті нарису демонструє начитаність темою Карпат і знайомство з культурним контекстом. Згадує Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Ольгу Кобилянську, Гната Хоткевича. Називає Гуцульщину гірською Україною. Її хвилювало, чи досі зберігся давній колорит, чи не вигадки все те, що вона дізналася з книжок: «в душу закрадається побоювання: чи ж так воно й тепер усе – сильно, пристрасно, яскраво? Гай-гай, за цих яких п'ятдесят років може й сліду не зосталося від тієї незачепленої тисячоліттями дикої гірської краси» [2, с. 210–211].

Сприйняття гір розпочалося здалеку: одразу за Коломиєю. Перед Жаб'єм вона вже встигла побачити гору, «що з неї Довбуш кинув свою бартку у Косів» [2, с. 211], у Криворівні побачила хату, в якій жив Франко. А он там – «садиба Грушевського» [2, с. 211].

Око митця, налаштоване на автентичну, одразу ж ловить кольорову гаму народних стрій, барвистий декор. Докія Гуменна описує верхівців у червоних сардаках, у прикрашених візерунками кептарях.

Пише про кольорові бесаги, перекинуті через коней. Спостерігає як людина вписується у гірський простір.

Відчувши, що колорит гір існує, письменниця зізнається: не здивується, коли б їм навіть зустрілася «стара гуцулка на коні з срібною файкою [люлькою – *М.В.*]» [2, с. 211].

У поле зору Гуменної потрапляє місцева архітектура. Гуцульські хати для неї «трохи схожі на китайські пагоди, трохи на старовинні українські церкви, а трохи на старовинні тереми» [2, с. 211].

Як людина, яка хоче пізнати життя гір і людей ближче, Гуменна відстає від компанії і не квапиться вертатися до Коломиї. У Жаб'ю люди замість спаленого більшовиками будинку звели новий. Після толоки буде забава. Це нагода пізнати гуцулів ближче.

Дорога до потрібного місця збагачує авторку спостереженнями про особливості гірського рельєфу. Вона відзначає колорит гірських доріг і стежок: «Перескакували через огорожі-вориння, химерними зигзагами позаплутуваними в цій долині. Не було часу дошукуватися закономірностей й захованого порядку, ми минали стіжки із сіном, хати, огорожі-зигзаги і так ішли» [2, с. 212].

Опис людей, яких вони зустріли, барвистий і соковитий, зроблений письменницею з великою майстерністю. Вона помічає білі, розшиті золотом і червоною волічкою киптарі, облямовані окрасами кресані, довгі домоткані сорочки і вибагливо розцяцьковані кептарі.

Здається, письменниця все це сприймала як сон, або як навмисне зрежисоване дійство, де роль виконують перебрані актори. Вона відзначає головні убори горян – кресані «з пір'їнами й кольоровими перевитками та позлітками» [2, с. 213], «кричущо й скромно водночас вишивані киптарі та сардаки! Оцей букет гарно дібраних кольорів, що виграє й міниться» [2, с. 213].

Ненав'язливо, але чітко авторка позиціонує власне розуміння гуцулів як українців. Зокрема й через мову: «Вони говорять якоюсь чудесною, з навівом архаїзму, українською мовою» [2, с. 213].

Докія Гуменна звертає уваги на архаїчні риси не лише житла, одягу, мови, візерунків, а й стосунків між людьми. Це так само зроблено коротким штрихом: через повідомлення про те, що той барвистий гурт, який зібрався біля новозбудованої хати, люди не чужі, а родичі.

Спостереження за гуцульською забавою дає багато свіжих штрихів. Авторка спостерігає за музиками, господарями, гостями. Дає читачеві відчуті ритми музики і колорит співанок. Портретує людей через яскраві, миттєво схоплені шкіци-описи. Молодиця, вбрана у червону хустку і білий кожух, спостерігає за танцем. «Повним аристократизму жестом вона виймає елегантну цигарницю, дістає сигарету. Запальничка в неї на ланцюжку, приладнаному до пояса» [2, с. 215].

Уловлено характерні ритмічні рухи гуцульських танців (подано їхні назви: гуцулка, аркан): «Танцюристи ніби заповзялися проломити ногами підлогу помосту, – всі вони були одержимі веселощами й буйною енергією» [2, с. 215]. Письменниця відзначає витривалість горян, їхній непідробний інтерес до музично-хореографічного дійства, кожен з номерів якого може тривати годину-півтори.

Відтворює атмосферу причетності до загалу, де всі живуть одним ритмом, єдиним поривом, а водночас все це таке індивідуальне, що можна просто дивуватися: «Все корилося одному ритмові, але кожен – по-своєму. Кожне співало, вигукувало, кожен у захваті не тямив себе» [2, с. 214–215].

Гуменна вдається до авторських узагальнень, які, під впливом побаченого у горах, набувають історіософського забарвлення: «Україна може бути не лише чорноземною ріллею, краєм безнастанних трагедій і клопотів, воєн, руїн й кропіткої відбудови, – вона дивиться тут на нас веселковими барвами, перлами витвореної тисячоліттями і не подоланої нічим своєрідної барвистої культури» [2, с. 213].

Вона пояснює і собі, і читачеві, чому життя горян так різниться від життя і побуту інших українців: «Це в нас промовляє сумнівами та проза тяжкого раціоналістично-дрібничкового життя ХХ-го століття, що її ми покинули в коробові автомашини і що ще прилипла трохи до підшов наших черевиків» [2, с. 213]. Такі узагальнення перетворюють нарис на щось інше, якісніше з мистецького погляду.

Список використаних джерел:

1. Григораш Д. Журналістика в термінах і виразах. Львів : Вища школа, 1974. 296 с.
  2. Гуменна Д. Чотири Сонця. Оповідання й новелі. Нью-Йорк : Об'єднання Українських Письменників «Слово», 1969. 248 с.
  3. Енциклопедія Українознавства. Т 2 : Перевидання в Україні. Львів, 1993. С. 582.
  4. Пелипейко І. Гуцульщина в літературі. Довідник. Косів : Писаний Камінь, 1997. 112 с.
  5. Полек. В. Біографічний словник Прикарпаття (А–К). Івано-Франківськ : Новий Час, 1993. 272 с.
- Секція 3. Художній твір крізь призму діалогу культур та кризи ідентичностей